

МАСОФАВИЙ ЎҚИТИШНИНГ МОҲИЯТИ, ХУСУСИЯТЛАРИ, ДИДАКТИК ТАМОЙИЛЛАРИ ВА ТУРЛАРИ

Камалов Азамат Фарходович

Тошкент давлат педагогика университети

таянч докторанти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақола ўқув амалиётини риволантиришда ахборот технологияларининг таълимга интеграциялашуви ва улар ўртасида масофавий таълим технологияларининг ажратилиши шунингдек таълим мазмунининг элементларини масофавий таълим курсларига ўтказиш информатика ва ахборот технологияларини ўрганишга нафақат талабаларнинг мустақил, ижодий ва изланишли ўқув фаолиятини тўлиқ амалга ошириш, балки ўқув жараёнини янада жадаллаштиришга бағишланган.

Калит сўзлар: масофавий таълим, информатика, ахборот технология, талаба, тамойиллар.

АННОТАЦИЯ

В данной статье основное внимание уделяется интеграции информационных технологий в образование и разделению технологий дистанционного обучения между ними в развитии образовательной практики, а также переносу элементов содержания образования в дистанционные курсы для полноценного ускорения процесса обучения.

Ключевые слова: дистанционное обучение, информатика, информационные технологии, студент, принципы.

ABSTRACT

This article focuses on the integration of information technology in education and the separation of distance learning technologies between them in the development of educational practice, as well as the transfer of elements of educational content to distance learning courses to fully accelerate the learning process.

Keywords: distance learning, computer science, information technology, student, principles.

КИРИШ

Жахонда тараққиётнинг янги - ахборот босқичига кириши, ахборот жараёнлари инсон ва жамият ҳаётининг энг муҳим таркибий қисмларидан

бирига айланмоқда. Ўқув амалиётини ривожлантиришнинг ҳозирги босқичида ўқув жараёнини ташкил этишнинг янги, жадал шакллари излаш муаммоси долзарб бўлиб қолди, бу эса ахборот технологияларининг таълимга интеграциялашувига ва улар ўртасида масофавий таълим технологияларининг ажратилишига олиб келмоқда. Ўқув жараёнининг самарадорлиги, талабаларга информатика ўргатиш натижалари даражаси кўп жиҳатдан информатика ўқитувчисининг касбий тайёргарлигига, унинг педагогик маҳоратига, таълимнинг замонавий, интенсив шаклларида фойдаланишга боғлиқ бўлиб, улардан бири масофавий таълим бўлиши муҳим аҳамият касб этмоқда.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Жаҳон олий таълим муассасаларида талабаларнинг замонавий технологик билимларини кенгайтириш, инновацион ахборот технологиялари, компютер телекоммуникацияларидан фойдаланишга асосланган масофавий таълим аҳолининг турли ижтимоий гуруҳлари ва қатламлари учун мавжуд бўлган кўп мақсадли, жумладан, трансдисциплинар, таълим ва касбий дастурларни амалга ошириш имконини беради. Ахборот жамияти шаклланиши шароитида олий таълим учун информатика ўқитиш алоҳида аҳамиятга эга. Таълим мазмунининг элементларини масофавий таълим курсларига ўтказиш информатика ва ахборот технологияларини ўрганишга нафақат талабаларнинг мустақил, ижодий ва изланишли ўқув фаолиятини тўлиқ амалга ошириш, балки ўқув жараёнини янада жадаллаштириш имконини бермоқда.

Республикамизда халқаро тажрибалар асосида табақалаштиришни амалга оширишда масофавий шакл элементларидан фойдаланган ҳолда информатика ўқитиш мазмунини лойиҳлаштириш, масофавий ўқитишнинг дидактик имкониятларининг назарий-методик асослаш, унинг дастурий ва методик таъминотини табақалаштиришнинг муайян шакллари ва унда масофавий ўқитишнинг роли ҳақидаги тушунча, тасаввурларни ривожлантиришни олдиндан белгилайди. 2020 йил 5 октябрдаги ПФ-6079-сонли “Рақамли Ўзбекистон - 2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги[1] фармони ҳам айнан шу рақали технологияни ривожлантиришга ва масофавий таълимни ривожлантиришга хизмат қилади. Ўзбекистон Республикаси узлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштириш, таълим самарадорлиги имкониятларини ривожлантириш, меҳнат бозорини юқори малакали кадрлар тайёрлаш сиёсатини давом эттириш вазифаси илгари сурилди. Натижада, табақалаштирув ёндашуви асосида

масофавий таълим технологиялар самарадорлигини оширишга тааллуқли масалалар алоҳида долзарблик касб этади.

Шу билан бирга ўзбек тилидаги Интернетни ривожланиши ва ундаги таълим соҳасига тегишли махсус сайтларини пайдо булишини ҳам айтиш лозим деб ҳисоблаймиз. 2004 - йилнинг биринчи кварталнинг узида Интернет фойдаланувчилар сони тахминан 511 000 га етди (2003 йил бошида 275 000 та). Шу билан бирга 2003 йил бошига нисбатдан интернет провайдер ва операторлар сони 263 (усиш

94,8%), УЗ зонадаги вебсайтлар сони эса 2600 дан ошди (усиш 188,4%), Интернетга боғланган давлат корхоналар сони 470 (усиш 63,6%), хужалик субъектлар сони 8600 (усиш 68,9%), интернетдан оммавий фойдаланиш пунктлар сони 228 (усиш 115,1%) га тенг булди.

IАТР программасининг интернет грантлари натижасида ташкил килинган ва 2002 йилдан фаолият курсатиб келган "Масофавий таълим портали" (<http://dl.freenet.uz>) ёки куплаб Республикамиз Университет ва Институтлари томонидан узларининг веб саҳифаларида ташкил килинган "Масофавий таълим курслари"ни ҳам алоҳида айтишимиз зарур (масалан <http://nuu.uz> Ўзбекистон Миллий Университети сайтида ташкил килинган курслар). Таълим соҳасига тегишли кўплаб фойдали ва қизиқарли веб сайтлар яратилмокда, (<http://www.bilim.uz> , <http://www.bilimdon.uz> , <http://www.ilm.uz> , <http://www.student.uz> , <http://www.study.uz>). Энг қувонарли эса интернетда нафакат университет, институт, коллеж ва академик лицейлар балки олий таълим муассасалари лар ҳам узларининг веб саҳифаларига эга бўлишмокдалар.

Бошқа мисол килиб Республикамизнинг олий юртлари томонидан ташкил килинган видеоконференцияларни ҳам айтиш мумкин. 2002 йилда Республикамизда биринчи марта Президент Девони, Ташқи Иқтисод Алоқалар Вазирлиги, Жаҳон Иқтисод ва Дипломатия Университети ва Тошкент Давлат Иқтисодиёт Университети уртасида видеоконференция утказилди. Ҳозирги кунда Республикамизнинг Тошкент Давлат

Техника Университети, Тошкент Давлат Иқтисод Университети, Жаҳон Иқтисод ва Дипломатия Университети, Тошкент Давлат Аграр Университети ва бошқа олий ўқув юртларида бир неча марта видеоконференциялар ўтказилган эди ва ўтказилмокда.

2010 йилдан бошлаб Тошкент ахборот технологиялари унивеситети ва филиаллари ўртасида видиеоконференциялар ўтказилмокда. Машғулотларни шу соҳадаги етакчи мутахассислар олиб бормокда. Ҳозирги пайтда Фарғона

филиалининг магистрлари online шаклда My SQL Java Script тилларидан ўз билимларини масофавий шаклда ошироқдалар. Демак, олий ўқув юртларида масофавий таълимни ташкил этиш ва ўтказиш борасида етарлича тажриба орттирилган деб таъкидлаш мумкин. Бундан ташқари, олий ўқув юртларида хорижий ҳамкасбларнинг тажрибасидан кенг қўлланилади.

С.Х.Доттаев таълим жараёнини рақамлаштиришнинг устувор йўналишларидан бири бу телекоммуникация, тармоқ муҳити, ахборот ва дастурий таъминот, ўқув маълумотлар базаси, электрон кутубхоналар, электрон ўқув нашрлари, мультимедиа маҳсулотлари, турли ахборот алмашинуви автоматлаштирувчи тизимлар ва бошқаларни бирлаштирган олий таълим муассасасининг ахборот методик таъминотини яратиш учун ахборот технологияларини кенг жорий этишдир деб таъкидлайди[4]

Ш.Б.Бекчанова масофавий таълимда талабалар ва профессор-ўқитувчиларнинг ўзаро ҳамда таълим жараёнида қўлланиладиган воситалари билан таълим бериш интерфаол жараёндан иборат бўлиб, бунда таълим жараёни уларнинг географик фазовий жойлашишига боғлиқ бўлмаслигини изоҳлайди[5].

МТнинг модуллилик, ўқитувчи ролининг янгилиги, таҳсил олувчининг ролининг янгилиги каби ўзга хос хусусиятларини батафсилроқ кўриб чиқамиз.

Модуллилик. МТ дастурлари асосига модуллилик тамойили қўйилади. Масофавий курснинг ўқув материали тегишли модуллarga бўлиниши зарур, ва бу мустақил ўқув курслари тўпламидан таҳсил олувчиларнинг индивидуал ёки гуруҳий эҳтиёжларига жавоб берадиган ўқув режасини шакллантириш имконини беради.

Ўқитувчи ролининг янгилиги. Масофавий таълим режимида ўқитувчининг роли жиддий ўзгаришларга учради. Яъни, ўқитувчининг таҳсил олувчилар билан ўзаро фаолияти асосан асинхрон тарзда электрон почта ёки алоқа тизимлари ёрдамида амалга оширилади. Шу муносабат билан, педагог зиммаси билиш жараёнини мувофиқлаштириш, ўқитилаётган курсни ислоҳ қилиш, таҳсил олаётганларга маслаҳат (консультация) бериш, уларга ўқитилаётган курсларни тинимсиз такомиллаштириш, янги жорий қилинган восита, усул, методлар ва инновацияларга мувофиқ равишда ижодий фаоллик ва малака квалификацияни ошириш муҳимдир.

Талаба ролининг янгилиги. Анаъавий таълимга нисбатан талабанинг роли ҳам жиддий ўзгарди. Масалан, масофавий режимда билимлар олиш учун талаба ўта юқори даражада рағбатланган, ўзини мустақил ташкил этган, меҳнаткаш

бўлиши ва бошлаш учун муайян таълим даражасига эга бўлиши зарур. МТнинг хусусиятлари унинг дидактик тамойилларини аниқлаш имконини беради. Улар орасида қуйидагиларни ажратиш лозим: тарбиялайдиган ва ривожлантирадиган ўқитиш тамойили, ўқитишнинг ҳаёт билан алоқадорлиги тамойили, илмийлик ва талабанинг кучи, қобилиятига мос келувчи қийинлик тамойили, тизимлилик ва изчиллик тамойили, ўқитувчининг раҳбарлик роли шароитида талабаларнинг онглилиги ва ижодий фаоллиги тамойили, таҳсил олувчиларни ўқитишнинг кўргазмалилиги ва ижодий фикрлашини ривожлантириш тамойили, талабаларни ўқитишнинг коллектив/жамоавийлик табиати ва индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиш тамойили, ўқитишнинг ижобий муҳит, шароитда амалга оширилиши тамойили [3].

Бизнинг фикримизча, МТнинг дидактик тамойиллари олим А.А. Андреевнинг асарларида энг тўлақонли очиб берилган [2]. Уларни санаб ўтаемиз: таълимнинг гуманистиклиги тамойили, таълимнинг очиқлиги ва мослашувчанлигини таъминлаш тамойили, янги ахборот технологияларидан фойдаланишнинг педагогик жиҳатдан мақсадга мувофиқлиги тамойили, МТнинг таълим олишнинг мавжуд шаклларига антогонистик эмаслиги тамойили, интерфаоллик тамойили, бошланишдаги билимлар тамойили, индивидуаллаштириш тамойили, идентификация тамойили, таълимнинг тартибга солинганлиги тамойили.

Энди таълимнинг гуманистиклиги тамойили, янги ахборот технологиялардан фойдаланишнинг педагогик жиҳатдан мақсадга мувофиқлиги, индивидуаллаштириш каби тамойилларига батафсил тўхталиб ўтаемиз.

Таълимнинг гуманистиклиги тамойили. Ушбу тамойилнинг моҳияти ўқитиш ва таълим жараёнини инсонга қаратишдан ва таҳсил олувчиларнинг ижтимоий тўпланган тажрибани эгаллашлари учун максимал тарзда қулай шароитларни яратиш заруратидан иборат.

Янги ахборот технологиялардан фойдаланишнинг педагогик жиҳатдан мақсадга мувофиқлиги. Ушбу тамойил лойиҳалаштиришнинг ҳар бир амали, қадамнинг самарадорлигига педагогик баҳо беришни ва масофавий таълим тизимини (МТТ) яратишни талаб этади, ва бу биринчи навбатда, ўқув курслари ва таълим хизматларини тегишли равишда тўлдирishга тааллуқли.

Индивидуаллаштириш тамойили. Масофавий таълим талабаларнинг индивидуал хусусиятларини максимал даражада ҳисобга олиш имконини беради. Бунинг учун, МТТда ўқув жараёнида кириш ва жорий назорат ўтказилади. Кириш назорати талабаларнинг билимлари, малакалари ва

кўникмаларининг бошланғич даражасини МТТда самарали ўқитиш учун талаб қилинадиган етишмайдиган билимлар ва малакаларнинг ўрнини тўлдириш учун аниқлаб олиш имконини беради. Жорий назорат талабанинг таълим траекториясини ўқитиш жараёнида ислох қилиб бориш имконини беради.

ХУЛОСА

Юқорида кўриб чиқилган дидактик тамойилларни масофавий таълим шаклининг элементларидан фойдаланишда амалга ошириш тахсил олувчилар шахсининг қобилиятлар, манфаатлар, қизиқишлар, мойилликлари, интеллектуал/ақлий фаолияти ва бошқа хусусиятлари каби индивидуал-типологик хусусиятларини ҳисобга олиш имконини беради.

Таълимни табақалаштириш ўқув жараёнини шахснинг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ташкил этиш, барча талабаларни таълимнинг турли тахсил олувчилар учун турлича бўлиши мумкин бўлган мазмунини, бироқ барча учун инвариант қисмини албатта ажратиб кўрсатиш билан ўзлаштиришларини таъминлаш. Олий ўқув юртларда таълимнинг масофавий шакли элементларидан фойдаланиш шароитида табақалаштиришни амалга оширишга тааллуқли бўлган масалалар алоҳида аҳамият касб этади. МТ да табақалаштириш билан боғлиқ асосий тушунчаларни навбатдаги параграфда кўриб чиқамиз.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 5 октябрдаги “Рақамли Ўзбекистон – 2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 6079 сонли фармони.
2. Андреев А.А. Дидактические основы дистанционного обучения в высших учебных заведениях: Дис. ...д-ра. пед. наук. // <http://ww.iet.mesi.ru/dis/oglo.htm>. -28.01.2002.
3. Самовольнова Л.Е. Об экспериментальном преподавании курса информатики и информационных технологий в 2001/2002 учебном году //Информатика и образование.-2001.—№ 6.— С,2-13.
4. С.Х.Доттаев Таълим жараёнларининг ахборот-методик таъминотини амалга оширишнинг портал технологиялари: дисс. PhD – Тошкент, 2021 йил. 11-б.
5. Ш.Бекчанова Масофавий таълим жараёнларини рақамли технологиялар асосида индивидуаллаштириш методикаси: дисс. PhD – Тошкент, 2021 йил. 12-б.